

УДК 343.85:343.9.02

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2019.9.17>

Бахуринська О.О.

к.ю.н., доцент,

*доцент кафедри кримінального права та кримінології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

СТРАТЕГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Постановка проблеми. Однією з обов'язкових умов ефективного функціонування національної системи протидії організованій злочинності є формування загальних організаційних засад державної політики в цій сфері, які б враховували сучасні кримінальні загрози з боку організованих злочинних угруповань як у країні, так і за її межами. Серед складників загальної організації протидії організованій злочинності чільне місце займає формування стратегічних засад такої протидії, державне та регіональне програмування та планування системи заходів запобігання створенню організованих злочинних угруповань і вчиненню ними кримінальних правопорушень.

В останній період в Україні під впливом геополітичних та внутрішньополітичних викликів напрацьовано цілу низку актів стратегічного планування, спрямованих на забезпечення національної безпеки в різних суспільних сферах і положення яких розвинені в галузевому (профільному) законодавстві. Такі акти розроблені й у секторі забезпечення кримінологічної безпеки, які, зокрема, визначають як віддалені орієнтири, так і нагальні цілі державного впливу на окремі ключові сфери життєдіяльності суспільства, що становлять підвищений інтерес для організованої (в тому числі транснаціональної) злочинності.

Однак при очевидній ефективності державних органів у забезпеченні формування стратегічних засад боротьби зі злочинністю все ще залишаються невирішеними, зокрема, питання розробки нової стратегії протидії

організованій злочинності, а також нового профільного закону, який би формулював базові принципи, цілі, напрями та систему суб'єктів такої протидії, поняття та категорії, які визначають предметну сутність організованої злочинності та організованої злочинної діяльності, та інші важливі організаційні та правові засади.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Аналіз та оцінку ефективності концептуальних положень національного та міжнародного законодавства у своїх дослідженнях проблем протидії організованій злочинності здійснювали О.М. Бандурка, В.М. Безчастний, М.Г. Вербенський, М.В. Гребенюк, Л.Ф. Гула, Г.П. Жаровська, А.П. Закалюк, П.О. Комірчий, О.М. Литвинов, Н.Є. Міняйло, Т.М. Міщенко, О.В. Столярський, А.М. Черняк, С.А. Шепетько, О.Ю. Шостко та інші вчені. У своїх доробках науковці наголошують на потребах перегляду та оновлення законодавчих положень, які встановлюють загальні засади державної політики у сфері протидії організованій злочинності, визначають повноваження суб'єктів такої протидії та координацію їх діяльності, регулюють питання міжнародної співпраці компетентних органів у зазначеній сфері тощо.

Формулювання завдання дослідження. Водночас прийняття в Україні за останні п'ять років низку стратегічних політико-правових актів, які визначають середньострокові напрями державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, реформування правоохоронної системи України тощо, спонукає до більш ретельного дослідження їх

положень стосовно організованої злочинності як однієї з основних безпекових загроз на предмет можливості їх врахування при прийнятті нового профільного законодавства у сфері протидії організованій злочинності.

Виклад основного матеріалу. Процес формування національних стратегічних безпекових орієнтирів потребує визначення тих загроз, на подолання яких має спрямовуватися превентивна діяльність держави та суспільства, і в цьому Україна має спиратися на оцінку відповідних ризиків та тенденцій як на національному, так і на міжнародному рівні.

Так, у Доповіді Групи високого рівня із загроз, викликів та перемін «Більш безпечний світ: наша спільна відповідальність», оприлюдненій на 59-й сесії ГА ООН у грудні 2004 р., було визначено шість блоків загроз міжнародній безпеці, які стали загрозами цивілізаційного масштабу і є пріоритетними для світового реагування. Одним із таких блоків, поряд із тероризмом, поширенням зброї масового знищення, міждержавними збройними конфліктами, крайньою бідністю, екологічними та біологічними загрозами, визначена транснаціональна організована злочинність [1].

Серед пріоритетних напрямів співпраці нашої держави з європейськими інституціями, визначеними в ратифікованій 16 вересня 2014 р. Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, передбачені: запобігання та боротьба з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму (ст. 20), боротьба з незаконним обігом наркотиків (ст. 21), протидія кримінальній та незаконній організованій чи іншій діяльності, а також її попередження (ст. 22). Ч. 3 ст. 22 Угоди визначає, що двосторонню, регіональну та міжнародну співпрацю у сфері протидії кримінальній та незаконній організованій чи іншій діяльності (в т.ч. із залученням Європолу) сторони здійснюють стосовно обміну методиками розслідування і криміналістичних дослі-

джень, інформацією та персоналом, практикою захисту свідків та жертв [2].

Міжнародні стандарти та сучасна методологія, що передбачає аналіз глобальних безпекових загроз, в тому числі й кримінальних, лягли в основу ухвалення національних стратегічних безпекових документів, які пропонують суспільству нову оцінку кримінальної реальності і, як наслідок, формують систему заходів з урахуванням результатів такої оцінки. Цим вони позитивно відрізняються від попередніх державних концепцій [3, с. 244].

Стратегія національної безпеки України, затверджена 26 травня 2015 р., у відповідь на такі фактори неефективності системи забезпечення національної безпеки і оборони, як діяльність незаконних збройних формувань, зростання злочинності, незаконне використання вогнепальної зброї, поширення та укорінення корупції в усіх сферах державного управління, високий рівень «тінізації» та криміналізації національної економіки, кримінально-кланова система розподілу суспільних ресурсів, кіберзагрози тощо, серед основних напрямів державної політики визначила, зокрема, удосконалення державної системи стратегічного планування, створення єдиної системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки (п. 4.2), реформування та розвиток правоохоронних органів України для підвищення ефективності протидії злочинності, зокрема організованої (п. 4.4), створення нової якості антикорупційної політики (п. 4.5) [4].

На розвиток положень Стратегії національної безпеки України, спираючись на аналіз сучасного безпекового середовища держави, у березні 2016 р. було прийнято Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України, в якій визначені актуальними такі безпекові виклики, як поширення транскордонної організованої злочинності, реалізація міжнародними злочинними угрупованнями кіберзагроз щодо автоматизованих систем державного та військового управління, об'єктів критич-

ної інформаційної інфраструктури; активізація злочинних озброєних угруповань та кримінальних елементів у здійсненні саботажу, умисного завдання шкоди, диверсій і терору як форм ведення гібридної війни з боку Російської Федерації. З метою реагування на зазначені виклики цією Концепцією сформульована система завдань, спрямованих на своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, зокрема: боротьба з проявами організованої злочинності в різних сферах діяльності; викриття і протидія транснаціональним та міжрегіональним організованим злочинним угрупованням, незаконним воєнізованим або збройним формуванням; здійснення заходів, спрямованих на боротьбу з кібертероризмом та кіберзлочинністю [5].

Схваленням у листопаді 2017 р. Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ до 2020 р. Кабінет Міністрів України підкреслив пріоритетність завдань із мінімізації організованої злочинності, її транснаціональних проявів, інших явищ, тісно пов'язаних із нею [6]. Подолання кримінальних викликів, за Стратегією, здійснюватиметься, зокрема, такими шляхами: удосконаленням організаційних і правових основ для посилення боротьби з організованою злочинністю та протидії торгівлі людьми, наркозлочинності та кіберзлочинності; посиленням взаємодії між правоохоронними органами з питань протидії транскордонній злочинності, неконтрольованої міграції; використанням різних джерел інформації в діяльності органів системи МВС, комплексним впровадженням сучасних систем кримінального аналізу, в тому числі методології Європолу з оцінки загроз тяжких злочинів та організованої злочинності (SOCTA); розробленням і впровадженням разом з іншими державними органами оптимальної системи захисту свідків в Україні; розвитком міжнародної взаємодії у сфері протидії організованим і транснаціональній злочинності.

Важливою передумовою протидії організованої злочинності є запобігання легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, національно-правові засади якого визначені у Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню поширення зброї масового знищення на період до 2020 р., схваленій у грудні 2015 р., та конкретизовані у Плані заходів на 2017–2019 рр. з реалізації цієї Стратегії, прийнятому у серпні 2017 р. [7; 8]. Серед визначених цими документами напрямів попередження виникнення та/або зменшення негативних наслідків ризиків системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню поширення зброї масового знищення, визначені завдання, спрямовані на системну протидію організованій економічній злочинності та тінізації економіки на основі консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та інших правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації.

Сутність та сучасні напрями державної політики у сфері контролю за обігом наркотичних речовин та протидії транснаціональному наркобізнесу в Україні визначені у Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 р. від 28 серпня 2013 р. [9], та конкретизовані у Плані заходів на 2019–2020 рр. з реалізації згаданої Стратегії, затвердженому 6 лютого 2019 р. [10]. Згідно з положеннями Стратегії наркобізнес – це організована злочинна діяльність, різновид незаконної підприємницької діяльності, що паразитує за рахунок осіб, які зловживають наркотиками, і провадиться у вигляді промислу з метою наживи. Пріоритетними напрямами діяльності правоохоронних органів у боротьбі з наркобізнесом Стратегія, зокрема, визначає: а) концентрацію зусиль на виявленні та документуванні протиправної діяльності організованих злочинних угруповань, що становлять найбільшу загрозу

суспільству (структури, які контролюють наркотрафіки, незаконне виробництво, збут наркотиків тощо), оскільки кримінальне покарання наркозалежних осіб і дрібних дилерів істотно не впливає на зниження рівня споживання наркотиків серед населення; б) оперативне реагування на зміни в тактиці діяльності організованих злочинних угруповань, виявлення осередків їх поширення та контрабандних маршрутів; в) удосконалення організації правоохоронної діяльності за рахунок більш ефективної координації дій суб'єктів боротьби з наркозлочинністю, чіткого розподілу сфер відповідальності, оволодіння новими методами виявлення та розслідування злочинів, зокрема з використанням комп'ютерних мереж, розширення контактів з Інтерполом, Європолем та іншими міжнародними правоохоронними структурами.

Одним із заходів, спрямованих на виконання цих завдань Стратегії, є запроваджений в Україні з 1 січня 2017 р. по 31 грудня 2020 р. проект «Дія-ЄС: Заходи ЄС з питань протидії наркотикам та організованій злочинності, інтенсивна співпраця та нарощування потенціалу для боротьби з організованою злочинністю у сфері наркоторгівлі вздовж героїнового маршруту», який здійснюється на підставі Рамкової Угоди між Урядом України та Комісією Європейських Співтовариств (Закон України № 360-VI від 3 вересня 2008 р.) і Меморандуму про взаєморозуміння. Метою цього Проекту є сприяння запобіганню та ефективній боротьбі з організованою злочинністю, у тому числі із незаконним обігом наркотиків вздовж так званого «героїнового маршруту» з/до Афганістану для більш ефективної протидії організованій злочинності у сфері наркоторгівлі та створення належної довіри і налагодження мережі контактів між органами протидії. Проектом заплановано вивчення судової статистики та вдосконалення збору статистичних даних щодо торгівлі наркотиками та злочинів, пов'язаних з наркоторгівлею [11].

Розвиток цифрових технологій та глобальних інформаційних мереж зумовлюють

інтеграцію України у світовий кіберпростір, однак практичні надбання цифрової економіки активно використовуються організованими злочинними угрупованнями з метою отримання надприбутків шляхом вчинення злочинів економічної спрямованості на території однієї або кількох держав із використанням кіберпростору та його можливостей [12, с. 298–300].

На посиленні тенденцій використання організованими злочинними угрупованнями в Європі сучасних цифрових технологій у своїй незаконній діяльності наголошено і в доповідях Європолу «Оцінка загроз тяжких злочинів та організованої злочинності (SOCTA-2017)» та «Оцінка загроз організованої кіберзлочинності (IOCTA-2018)» [13; 14].

Прийнятою у 2016 р. Стратегією кібербезпеки України визначені цілі, принципи, пріоритети та функції державних органів у сфері протидії кіберзагрозам в Україні. Серед заходів такої протидії сформульовані, зокрема, такі: а) забезпечення систематичного моніторингу кіберпростору з метою своєчасного виявлення та запобігання кіберзагрозам різного рівня (кіберзагрози воєнного характеру, кібершпигунство, кібертероризм, кіберзлочинність), з боку організованих злочинних угруповань, а також їх нейтралізації; б) розмежування кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, вчинені щодо державних та інших інформаційних ресурсів, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури та інших об'єктів; в) удосконалення процесуальних механізмів щодо збирання доказів в електронній формі; запровадження особливого порядку зняття інформації з каналів телекомунікацій у разі розслідування кіберзлочинів тощо [15].

Аналіз положень вищезгаданих стратегічних документів щодо протидії сучасним загрозам суспільству та державі свідчить, що подолання викликів організованої злочинності залишається серед пріоритетів України.

Ці документи є достатньою правовою базою для формування концептуальних орієнтирів та конкретних напрямів державної політики у сфері протидії організованій злочинності, які мають бути втілені в окремому стратегічному акті, який би системно сформулював мету, принципи, інституційні, організаційні, правові, кадрові засади протидії організованій злочинності, узагальнив головні сучасні ризики цього явища та визначав напрями їх подолання. Своєю чергою, положення Стратегії як політико-правового акта мають лягти в основу розробки планів короткострокової перспективи та норм нового Закону України щодо протидії організованій злочинності.

Попередня Концепція державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю була розроблена на період з 2011 по 2017 рр. [16]; нині ж організаційні та правові засади протидії організованій злочинності в Україні сформульовані у чинному Законі України від 30 червня 1993 р. «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [17], який не може бути визнаний таким, що відповідає політичним, економічним та соціальним потребам. Цей Закон «не встигає» за динамікою національних та світових суспільних процесів, динамікою реформування багатьох напрямків розвитку держави та суспільства в Україні, насамперед, системи правоохоронних та судових органів, прийняття багатьох нормативно-правових актів, які регулюють діяльність органів держави, пов'язану з протидією організованій злочинності та корупції тощо.

На беззаперечній актуальності питання прийняття нової національної стратегії протидії організованій злочинності, а також відповідного профільного закону наголошують багато науковців і над цим намагаються працювати державні та громадські інституції.

Так, А.П. Закалюк ще десятиліття тому серед основних напрямів такої стратегії (які і нині залишаються актуальними) називав, зокрема: економіко-правові заходи обмеження дії економічних передумов, запобі-

гання причинам і умовам криміналізації економіки; інституційні, організаційно-правові та кадрові заходи щодо реформування та спрямування діяльності органів державної влади в напрямі її демократизації, відкритості тощо; удосконалення законодавства у сфері запобігання та протидії організованій злочинності; удосконалення державного нагляду та контролю за діяльністю державних та недержавних організацій різних форм власності стосовно припинення використання останньої в інтересах організованої злочинності; інституційне та функціонально-організаційне реформування системи правоохоронних органів, що мають здійснювати протидію організованій злочинній діяльності; організацію протидії різним формам негативного соціально-психологічного впливу на суспільство, який чиниться в інтересах організованої злочинності і корупції [18, с. 407].

Розробка нової стратегії протидії організованій злочинності з 2017 р. стоїть на порядку денному в Міжвідомчому науково-дослідному центрі з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України [19] та у МВС України, яке у цьому напрямі об'єднує зусилля Національної поліції, СБУ, Держфінмоніторингу, Держприкордонслужби, Державної фіскальної служби тощо, а також Консультативної місії ЄС в Україні [20].

Загальні засади та конкретні напрями державної політики у сфері протидії організованій злочинності з урахуванням досвіду стратегічного планування в інших сферах доцільно формулювати у двох послідовних документах – Стратегії (довгостроковому політико-правовому акті) та Плані дій (короткостроковому організаційно-правовому акті), які, по суті, мають бути орієнтирами управління ризиками організованої злочинності та їх мінімізації.

Ці документи мають: а) гарантувати прозорість у питаннях щодо необхідності дій; б) забезпечувати систематичну та всеохоплюючу протидію, засновану на законодавстві; в) сприяти координації між правоохорон-

ними органами на національному та міжнародному рівнях, залученню до превентивної діяльності широкого кола державних та громадських інституцій; г) встановлювати пріоритети та чітко визначати зобов'язання держави та суспільства; забезпечувати можливість оцінки виконання зобов'язань; г) документувати внутрішні та міжнародні зобов'язання тощо [21, с. 339–340]. Зазначені акти не мають містити «ідеалізованих» популістських цілей, мають ґрунтуватись на принципах пріоритетності запобіжних заходів, економічної та наукової обґрунтованості, прозорості, комплексності, цілеспрямованості та адекватності.

У Стратегії мають знайти відображення, зокрема, такі структурні та змістовні складники: довгострокові та середньострокові цілі державної політики в зазначеній сфері; національна та міжнародна правова основа превентивної діяльності державних органів та громадянського суспільства; понятійний апарат Стратегії; система сучасних загроз та викликів, які створює організована злочинність на національному та транснаціональному рівнях; пріоритетні напрями та конкретні шляхи протидії організованій злочинності з урахуванням зазначених загроз та викликів; чітко визначені очікування держави від реалізації завдань, сформульованих у Стратегії.

Серед головних викликів, які нині є предметом підвищеної уваги нашої держави і мають визначати стратегічні та оперативні завдання в майбутній Стратегії протидії організованій злочинності (в т.ч. її транснаціональним формам) та Плані дій, можна назвати: а) продовження збройної агресії РФ проти України, що використовується організованими злочинними угрупованнями для неконтрольованого обігу зброї, наркотичних речовин, контрафактних товарів, природних ресурсів тощо; б) перетворення потенційних терористичних загроз у реальну ескалацію тероризму на регіональному та національному рівнях; вагомим чинником тут є вплив організованих злочинних угруповань, які у взаємодії із закордонними кримінальними структурами залучають най-

манців до терористичної діяльності, фінансують її (з використанням світової фінансової системи), провокують та підтримують сепаратистські суспільні настрої в Україні; в) поки що не надто успішне подолання корупції в державній владі та приватному секторі, постійна «турбулентність» у системі антикорупційних органів, яку використовує організована злочинність для налагодження більш витончених корупційних зв'язків; г) високий рівень «тіньової» економіки, масштаби якої збільшуються завдяки розвитку інформаційних та комунікаційних технологій; активізація процесів перерозподілу власності (перспективи перегляду державного «приватизаційного портфелю», запровадження ринку землі тощо); використання державних підприємств та бюджету для злочинного збагачення; г) використання організованими злочинними угрупованнями кіберпростору для досягнення своїх «економічних» та «політичних» цілей; д) зростання рівня корисливо-насильницької організованої злочинності тощо.

Висновки. З огляду на викладене, є всі підстави стверджувати, що нині в Україні вдосконалення системи правового забезпечення державної політики щодо протидії організованій злочинності є нагальною потребою. Таке удосконалення має втілитися у прийнятті Стратегії такої протидії, Плану дій з її реалізації, а також нового Закону України про організовану злочинність та засади запобігання їй. У процесі формування стратегічних та оперативних орієнтирів протидії організованій злочинності мають бути враховані: положення чинних нових стратегічних документів у сфері забезпечення національної безпеки за різними напрямами; практичні результати, як позитивні, так і негативні, виконання раніше прийнятих відповідних актів; результати оцінки сучасного стану та тенденцій розвитку, основних національних й глобальних загроз та ризиків організованої злочинності; можливості та ресурси держави забезпечити мінімізацію проявів організованої злочинності на локальному, регіональному та національному рівнях.

Анотація

Стаття присвячена актуальним питанням формування стратегічних засад протидії організованій злочинності. Аналізуються положення прийнятих в Україні стратегічних політико-правових документів, які визначають організовану злочинність як одну з основних загроз національній безпеці і можуть розглядатися як правова основа для розробки нової національної стратегії, спрямованої на мінімізацію цих загроз. Сучасними ключовими загрозами, пов'язаними з проявами організованої злочинності в Україні, є: збройна агресія Російської Федерації проти України та окупація частини території України; інтеграція кримінальної та терористичної діяльності; використання організованою злочинністю національної та міжнародної фінансової системи для фінансування терористичної діяльності; тінізація економіки; поширення корупції на всіх рівнях державної влади, а також у приватному секторі. Обґрунтовується необхідність прийняття нової Стратегії державної політики у сфері протидії організованій злочинності, заснованої на стійких тенденціях зміни кримінальних реалій. Згідно з цією Стратегією має бути прийнятий закон про організовану злочинність, який має формулювати базові принципи, цілі та систему суб'єктів такої протидії, поняття та категорії, які визначають зміст організованої злочинності, а також інші важливі організаційні та правові засади боротьби з організованою злочинністю. Ці документи мають гарантувати прозорість у питаннях щодо необхідності дій; забезпечувати засновану на законодавстві систематичну та всеохоплюючу протидію, сприяти координації між національними та міжнародними правоохоронними органами, залученню до превентивної діяльності широкого кола державних та громадських інституцій, встановлювати пріоритети та чітко визначати зобов'язання держави та суспільства, забезпечувати можливість оцінки виконання зобов'язань, документувати внутрішні та міжнародні зобов'язання.

Ключові слова: організована злочинність, протидія, державна політика, стратегія, стратегічні засади, загрози організованої злочинності.

Bakhurinska O.O. Strategic bases for forming a state policy of Ukraine on combating organized crime

Summary

The article is devoted to actual issues to form of strategic foundations for combating organized crime. The provisions of the strategic policy documents adopted in Ukraine that identify organized crime as one of the major threats to national security and can be considered as a legal basis for the development of a new national strategy aimed at minimizing these threats are analyzed. The current main threats of Ukraine connected with the organized crime are: the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine and the occupation of part of the territory of Ukraine; integration of criminal and terrorist activity; use of national and international financial system by the organized crime to finance terrorist activity; shadow economy; spread of corruption on all level of state authority as well as in the private sector. The author prove the necessity of developing the new Public Policy Strategy for Combating Organized Crime that should be based on the stable trends of changing criminal phenomena. According to this Strategy, a law on organized crime should be adopted that should form the basic principles, goals and system of subjects of counteraction, concepts and categories that determine the content of organized crime as well as other important organizational and legal foundations of counteracting organized crime. These documents should guarantee transparency in matters of need for action; to provide systematic and comprehensive legal-based counteraction; to facilitate coordination of different law enforcement agencies on both national and international level; to promote the involvement of a wide range of state and public institutions in preventive activities; to set priorities and clearly define the obligations of the state and society; to provide an opportunity to evaluate the fulfillment of obligations; document national and international commitments.

Key words: organized crime, counteraction, state policy, strategy, strategic principles, threats of organized crime.

Список використаних джерел:

1. Доклад Группы высокого уровня по угрозам, вызовам и переменам «Более безопасный мир: наша общая ответственность» / 59-я сессия Генеральной Ассамблеи ООН (2 December 2004). A/59/565. URL: <https://undocs.org/ru/A/59/565> (дата звернення 18.10.2019)
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011 (дата звернення 18.10.2019)
3. Гребенюк М., Черняк А. Деякі питання організаційно-правового характеру боротьби з організованою злочинністю в сучасних умовах. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 244–248.
4. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення 18.10.2019)
5. Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України: Рішення РНБО України від 4 березня 2016 р. : Указ Президента України від 14 березня 2016 р. № 92/2016. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (дата звернення 20.10.2019)
6. Стратегія розвитку системи органів Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження КМУ від 15.11.2017 р. № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80> (дата звернення 18.10.2019)
7. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року : Розпорядження КМУ від 30 грудня 2015 р. № 1407-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-p> (дата звернення 20.10.2019)
8. Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року : Розпорядження КМУ від 30 серпня 2017 р. № 601-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/601-2017-p> (дата звернення 17.10.2019)
9. Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року : Розпорядження КМУ від 28 серпня 2013 р. № 735-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80#n8> (дата звернення 17.10.2019)
10. План заходів на 2019-2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року : Розпорядження КМУ № 56-р від 6 лютого 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D1%80> (дата звернення 17.10.2019)
11. Проект «ДІЯ – ЄС: Заходи ЄС з питань протидії наркотикам та організованій злочинності. Інтенсивне співробітництво та нарощування потенціалу для боротьби з організованою злочинністю у сфері наркоторгівлі вздовж героїнового маршруту. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diynosti/234/lkjhg> (дата звернення 10.10.2019)
12. Гребенюк М., Черняк А. Проблеми протидії організованій злочинності у сфері цифрової економіки. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 297–303.
13. European Union (EU) Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA), 2017. URL: https://www.Europol.Europa.eu/sites/.../socta2017_0.pdf (дата звернення 10.10.2019)
14. Оцінка загроз організованої кіберзлочинності (IOCTA) 2018. URL: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threatassessment-iocta-2018>. (дата звернення 10.10.2019)

15. Стратегія кібербезпеки України : Указ Президента України від 15 березня 2016 р. № 96/2016. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016> (дата звернення 20.10.2019)
16. Концепція державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю на період з 2011 по 2017 роки : Указ Президента України № 1000/2011 від 21 жовтня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011> (дата звернення 18.10.2019)
17. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України № 3341-ХІІ від 30.06.1993 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3341-12> (дата звернення 18.10.2019)
18. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.
19. Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України. URL: https://mndcentr.com/njvyny/04_05_17.html (дата звернення 25.10.2019)
20. В МВС обговорили питання розроблення нової Стратегії боротьби з організованою злочинністю. 04.03.2019. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/18835_V_MVS_obgovorili_pitannya_rozroblennya_novoi_Strategii_borotbi_z_organizovanoyu_zlochinnistyu.htm (дата звернення 25.10.2019)
21. Управління ризиками організованої злочинності в Україні. Київ : ВАІТЕ, 2013. 380 с.